

Rodna politika za borbu protiv HIV/AIDS-a

RODNA PITANJA I HIV

izveštaj sa participativnog istraživanja

Rodna politika za borbu protiv HIV/AIDS-a

RODNA PITANJA I HIV

izveštaj sa participativnog istraživanja

Izveštaj pripremili:

Mira Novaković-Ilin, voditeljka istraživanja
Danijela Korać-Mandić, koordinatorka projekta
Maja Branković-Đundić, stručna konsultantkinja
Dragan Božanić, stručni konsultant

Voditelji fokus grupa:

Čila Stojanović
Nenad Opačić
Biljana Rašković-Živković

Novi Sad, decembar 2009.

UVOD

U nameri da doprinese uključivanju rodne dimenzije u nacionalni odgovor na HIV epidemiju, i time pomogne unapređenju efikasnosti i kvaliteta borbe protiv HIV/AIDS-a u Srbiji, Novosadski humanitarni centar od oktobra 2009. godine realizuje projekat **”Rodna politika za borbu protiv HIV/AIDS-a”**. Kao prvi korak u tom pravcu, sprovedeno je participativno istraživanje sa namerom da se ispituju znanja, stavovi i postojeće prakse u radu ustanova i organizacija civilnog društva, u vezi sa rodnim pitanjima i njihovim uticajem na HIV vulnerabilnost ciljnih grupa. Na osnovu rezultata istraživanja biće realizovani treninzi o rodnim pitanjima i njihovom uticaju na HIV vulnerabilnost, za predstavnike vladinih ustanova, nevladinih organizacija i medijskih kuća.

Aktivnosti se realizuju u okviru projekta **”Jačanje HIV prevencije i briga o grupama najugroženijim HIV-om”** koji sprovodi NSHC kao potprimalac i Omladina JAZAS-a kao primarni primalac sredstava iz 8. runde Globalnog fonda za borbu protiv side, tuberkuloze i malarije.

Rastući uticaj HIV epidemije na žene širom sveta se dešava zbog izraženih rodni, klasni, socijalni, kulturološki, ekonomski i drugih nejednakosti. Rodna pripadnost je jedan od glavnih činilaca koji određuje izloženost osobe HIV infekciji, mogućnost za dobijanje nege, podrške ili lečenja, kao i mogućnost nošenja sa problemima vezanim za HIV. Zato smanjenje rodne neravnopravnosti i osnaživanje žena čine važan deo borbe protiv HIV-a i AIDS-a.

UČESNICI ISTRAŽIVANJA

U istraživanju su učestvovalе predstavnice i predstavnici sledećih ustanova i nevladinih organizacija koje realizuju projekte u okviru runde 6 i runde 8 Globalnog fonda: Omladinski informativni centar, JAZAS, PaO2, IAN, Više od pomoći (AID+), Q Club, Omladina JAZAS-a, Specijalna bolnica za bolesti zavisnosti Beograd, Zavod za javno zdravlje Požarevac, Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“, Zdravstveni centar Zrenjanin, Stav +, Resursni centar za PLHIV Crvena linija - EHO, Novosadski humanitarni centar, Romkinje u dekadi, Institut za psihijatriju Kliničkog centra Vojvodine, Prevent, Okružni zatvor Subotica, Kazneno-popravni zavod Šabac, Zavod za javno zdravlje Šabac, Asocijacija Duga, Dom zdravlja Indija, Kazneno-popravni zavod Valjevo, Stablo, Omladina JAZAS-a Kragujevac, Zdravstveni centar Valjevo, Iskra Loznica, Zdravstveni centar “Studenica” Kraljevo, Timočki omladinski centar, Sunce, Kazneno-popravni zavod Niš, Klinika za zaštitu mentalnog zdravlja Kliničkog centra Niš, Putokaz, Centar za pomoć deci i Vaspitno-popravni dom Kruševac.

LOKACIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je realizovano u Srbiji, u četiri regionalna centra: Beograd, Novi Sad, Kragujevac i Niš. U fokus grupama su takođe učestvovalе organizacije i ustanove iz gradova u blizini regionalnih centara (Pančevo, Požarevac, Šabac, Indija, Subotica, Valjevo, Loznica, Kraljevo, Zrenjanin, Kruševac).

METODOLOGIJA

Istraživanje se sastojalo iz dva dela: pregled i analiza postojećih strategija i politika u Srbiji vezanih za rodna pitanja (desk istraživanje), i prikupljanje podataka o rodnim pitanjima i njihovom uticaju na HIV vulnerabilnost, kao i poznavanju i primeni načela rodne ravnopravnosti u praksi među različitim pružaocima usluga (fokus grupe). Realizovane su 4 fokus grupe sa ukupno 35 učesnika, od toga 21 žena (60%) i 14 muškaraca, iz 20 nevladinih organizacija i 15 ustanova (10 zdravstvenih i 5 kazneno-popravnih i vaspitno-popravnih ustanova).

Kroz participativne tehnike dobijeni su kvalitativni podaci o sledećim oblastima:

- **Upoznatost sa pojmovima rod, pol i rodne uloge**
- **Rodna politika u organizacijama i institucijama**
- **Rodne uloge unutar korisničkih grupa**
- **Rodna pitanja i HIV epidemija**
- **Ideje i preporuke za uključivanje rodne dimenzije u nacionalni odgovor na HIV epidemiju**

Tokom fokus grupa korišćene su participativne tehnike grupna i panel diskusija, i analiza polja dejstva. Tehnika analiza polja dejstva korišćena je za određivanje razlika u pravima i odgovornostima muškaraca u odnosu na žene i obrnuto. Panel diskusija je korišćena za utvrđivanje znanja o rodnim pitanjima i za ispitivanje potreba za jačanjem kapaciteta. Tehnika diskusije je korišćena u radu sve vreme tokom trajanja fokus grupe, za prikupljanje podataka iz svih istraživanih oblasti.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

1) ZAKONSKI, STRATEŠKI I INSTITUCIONALNI OKVIR ZA POSTIZANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI

ZAKONSKI OKVIR

Ustav Republike Srbije¹

Ravnopravnost polova u Srbiji garantovana je Ustavom Republike Srbije, kojim država jemči ravnopravnost žena i muškaraca i razvija politiku jednakih mogućnosti (član 15. Ustava).

Ustavom je takođe zabranjena svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito na osnovu pola. Isto tako, Ustavom je predviđeno da Republika Srbija može uvesti afirmativne mere radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima (član 21).

¹ Tekst Ustava Republike Srbije dostupan je na http://www.parlament.gov.rs/content/cir/akta/akta_detalji.asp?Id=724&t=Z

Zakon o ravnopravnosti polova²

Zakon o ravnopravnosti polova pripada grupi antidiskriminacionih zakona i preciznije uređuje Ustavom zagarantovano pravo na ravnopravnost polova i politiku jednakih mogućnosti (član 15.). Zakon o ravnopravnosti polova usvojen je u većini zemalja u regionu (Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Crna Gora), a u Srbiji ga je Narodna skupština usvojila 11. decembra 2009. godine.

Pored Ustava Republike Srbije, ravnopravnost polova uređena je i međunarodnim dokumentima od kojih je najvažnija Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena – CEDAW (ratifikovana Zakonom koji je objavljen u Službenom listu SFRJ – Međunarodni ugovori, broj 11/81), koja predstavlja sastavni deo našeg pravnog poretka i međunarodno-pravni osnov za donošenje Zakona o ravnopravnosti polova.

Ravnopravnost polova sadržana je takođe i u više zakonskih i podzakonskih akata, kao što su Zakon o radu, Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, Krivični zakonik, Porodični zakon, Zakon o zaštitniku građana, Deklaracija o ravnopravnosti polova APV, Odluka o ravnopravnosti polova APV, Odluka o izboru poslanika u Skupštinu AP Vojvodine, u Nacionalnoj strategiji za poboljšanje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti, Strategiji za smanjenje siromaštva i dr.

Zakonom o ravnopravnosti polova uređuje se stvaranje jednakih mogućnosti ostvarivanja prava i obaveza, preduzimanje posebnih mera za sprečavanje i otklanjanje diskriminacije zasnovane na polu i postupak pravne zaštite lica izloženih diskriminaciji (član 1.).

Prema ovom Zakonu, organi javne vlasti³ vode aktivnu politiku jednakih mogućnosti u svim oblastima društvenog života, a politika jednakih mogućnosti u smislu ovog podrazumeva postizanje ravnopravnosti polova u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka koje su od uticaja na položaj žena i muškaraca (član 3).

Ovim Zakonom definisane su posebne mere za ostvarivanje politike jednakih mogućnosti, za sprečavanje i otklanjanje diskriminacije zasnovane na polu, kao i postupak zaštite lica izloženih diskriminaciji u oblasti rada, zapošljavanja, obrazovanja, kulture, porodice i političkog života.

Najvažniji deo Zakona o ravnopravnosti polova je **oblast rada i zapošljavanja**, te se njime propisuju one oblasti koje nisu uređene Zakonom o radu. Novina u oblasti rada i zapošljavanja koju donosi ovaj Zakon odnosi se na obavezu poslodavca koji zapošljava 500 i više zaposlenih da sačini plan mere za otklanjanje ili ublažavanje neravnomerne zastupljenosti polova (član 13). Isto tako, ovim Zakonom obavezuju se organi javne vlasti da nastoje da obezbede 30% manje zastupljenog pola, kako kroz politiku zapošljavanja, tako i na rukovodećim položajima, upravnim i nadzornim odborima (član 14).

² Tekst Zakona dostupan je na http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/akta_detalji.asp?Id=922&t=P

³ Organima javne vlasti smatraju se državni organi, organi autonomne pokrajine, jedinice lokalne samouprave, organizacije kojima je povereno vršenje javnih ovlašćenja, kao i pravna lica koje osniva ili finansira u celini, odnosno u pretežnom delu Republika Srbija, autonomna pokrajina i jedinica lokalne samouprave (čl. 2. Zakona o ravnopravnosti polova)

U ovoj oblasti zabranjeno je i davanje prednosti jednom licu na osnovu pola prilikom zapošljavanja i oglašavanja zapošljavanja, sprečavanje napredovanja i stručnog usavršavanja zbog trudnoće ili roditeljstva, a garantuje se jednaka zarada za isti rad, kao i zaštita od seksualnog uznemiravanja i uznemiravanja koju je poslodavac dužan da obezbedi. Isto tako poslodavac je dužan da ponudi usavršavanje 30% manje zastupljenom polu, a 30% manje zastupljenog pola trebalo bi da bude uključeno i u kolektivno pregovaranje. Ovim se takođe podstiče zapošljavanje manje zastupljenog pola prilikom sprovođenja mera aktivne politike zapošljavanja (član 15-22).

U **oblasti socijalne zaštite** predviđeno je izdvajanje posebnih budžetskih sredstava za poboljšanje položaja samohranih i nezaposlenih roditelja (član 23).

U **oblasti zdravstvene zaštite** zabranjena je diskriminacija na osnovu pola, a zdravstvena zaštita žena obezbeđuje se osnivanjem zdravstvenih ustanova na primarnom, sekundarnom i tercijalnom nivou, u skladu sa zakonom kojim se uređuje zdravstvena zaštita. Zdravstvena zaštita žena obuhvata posebno: prevenciju i rano otkrivanje bolesti; zdravstvenu zaštitu u vezi sa planiranjem porodice, u toku trudnoće, porođaja i materinstva; zdravstvenu zaštitu u slučaju bolesti i povreda, u skladu sa zakonom kojim se uređuje zdravstvena zaštita (član 24). Posebno važan aspekt ove oblasti jeste radno vreme ustanova socijalne i zdravstvene zaštite žena i dece, koje su dužne da organizaciju rada i raspored radnog vremena prilagode potrebama korisnika (član 25).

U oblasti porodičnih odnosa garantuje se ravnopravnost partnera bez obzira da li su u bračnoj ili vanbračnoj zajednici, izjednačavaju se prava partnera u planiranju broja dece, pristupu informacijama, obrazovanju i sredstvima koja im omogućavaju korišćenje ovih prava. Posebne antidiskriminacione mere predviđene su kada je u pitanju nasilje u porodici, a organi javne vlasti dužni su da rade na podizanju svesti javnosti o potrebi sprečavanja nasilja u porodici (član 26-29).

Pored zabrane diskriminacije zasnovane na polu u oblasti obrazovanja, Zakon precizira i moguća područja diskriminacije (član 30) i propisuje mogućnost preduzimanja posebnih mera za brže napredovanje i potpunije uključivanje u proces obrazovanja i profesionalnog usavršavanja za učenike ili grupe učenika koji zbog svoje kulture, tradicije i društveno ekonomskih uslova rano napuštaju školovanje (član 33). Novinu u ovoj oblasti predstavlja zakonsko rešenje koje predviđa da nastavni planovi i programi treba da imaju sadržaje u vezi sa ravnopravnošću polova, kao i da se u okviru nastavnih planova i programa obezbeđuje i posebno informisanje i obrazovanje iz oblasti seksualnog obrazovanja i reproduktivnog zdravlja.

U oblasti političkog i javnog života, pored jednake mogućnosti političkog i drugog delovanja, novina koju donosi ovaj Zakon odnosi se na obaveze političkih stranaka, sindikata i strukovnih udruženja da svake četiri godine usvajaju plan delovanja i posebne mere za podsticanje i unapređenje ravnomerne zastupljenosti žena i muškaraca (član 35).

U ovoj oblasti iskazana je i obaveza republičkih, pokrajinskih i organa lokalne samouprave, kao i ustanova i organizacija koje obavljaju javna ovlašćenja, javnih preduzeća i privrednih društava da statistički podaci koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju moraju biti iskazani po polu (član 40).

Ovaj Zakon utvrđuje i pravo udruženja čiji su ciljevi vezani za unapređenje ravnopravnosti polova da prate ostvarivanje ravnopravnosti polova, ukazuju na diskriminaciju, kao i da sastavljaju i objavljuju izveštaje o svojim nalazima (član 42).

Na osnovu odredaba o sudskoj zaštiti u Zakonu, oštećena lica imaju mogućnost pokretanja parničnog postupka radi ostvarivanja zaštite svojih prava, dok nadzor nad primenom ovog vrši nadležno ministarstvo, odnosno organ autonomne pokrajine zadužen za ravnopravnost polova. Ovi organi izriču novčane kazne ustanovama koje vršeći diskriminaciju čine povredu ovog u slučajevima koji su njime propisani.

Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena⁴

Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) usvojila je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 19. decembra 1979. godine, a stupila je na snagu 3. septembra 1981. godine kao globalni i pravno obavezujući međunarodni ugovor. SFRJ je ratifikovala ovu konvenciju Zakonom o ratifikaciji Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, koji je Skupština SFRJ usvojila 1. oktobra 1981. godine („Službeni list SFRJ“ – Međunarodni ugovori, broj 11/81).

Konvenciju je do sada ratifikovalo 185 zemalja, što je preko 90% članica Ujedinjenih nacija.

Ravnopravnost žena i muškaraca u sistemu Ujedinjenih nacija bila je proklamovana kao jedno od osnovnih načela ove organizacije u mnogim dokumentima pre donošenja ove Konvencije. Tako je jedan od centralnih ciljeva *Povelje Ujedinjenih nacija* reafirmacija vere u osnovna prava čoveka, dostojanstvo i vrednost čovekove ličnosti i ravnopravnost žena i muškaraca. *Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima* potvrđuje se načelo nedopustivosti diskriminacije i proglašava da su svi ljudi rođeni slobodni i jednaki u dostojanstvu i pravima, i da svakom pripadaju sva prava i slobode, bez ikakvih razlika, uključujući i razliku u pogledu pola. Države potpisnice *Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, kao i Pakta o građanskim i političkim pravima*, imaju obavezu da obezbede ravnopravnost muškaraca i žena u pogledu svih ekonomskih, društvenih, kulturnih, građanskih i političkih prava.

Međutim, i pored postojanja svih ovih instrumenata i dalje je postojala široko rasprostranjena diskriminacija žena. Stoga se javila potreba za usvajanjem posebnog međunarodnog dokumenta za uklanjanje diskriminacije žena i postizanje ravnopravnosti žena i muškaraca. Konvencija predstavlja rezultat napora i rada Komisije o položaju žena Ujedinjenih nacija, tela koje je osnovano pod pritiskom ženskih grupa 1946. godine, a sa ciljem da se ukaže na one oblasti u kojim su prava žena najizraženije kršena u odnosu na muškarce. Posebnost ove Konvencije je i u tome što osim značenja ravnopravnosti, predviđa i način na koji ona može da se ostvari.

Konvencija predstavlja pravno obavezujući instrument čiju primenu nadzire Komitet za eliminisanje diskriminacije žena putem razmatranja izveštaja koje su države obavezne da podnose, a primena Konvencije razmatra se kroz Zaključne preporuke o primeni Konvencije za svaku državu i Opšte preporuke o sadržaju i svrsi pojedinih članova Konvencije kojim se oni tumače u svetlu novih izazova današnjice.⁵

⁴ Ukaz o proglašenju Zakona o ratifikaciji Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, „Službeni list SFRJ“ – Međunarodni ugovori, broj 11/81, tekst dostupan i na <http://www.gendernet.rs/images/CEDAW.pdf>

⁵ Dubravka Šimonović, „Kratak vodič kroz CEDAW – Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena i njezin Fakultativni protokol“, Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova 2004, str. 14-15.

Diskriminacija žena u okviru Konvencije označava *svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu pola, što ima za posledicu ili cilj da ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarivanje ili vršenje od strane žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena* (član 1 Konvencije).

Države članice obavezuju se da svim odgovarajućim sredstvima i bez odlaganja sprovode politiku otklanjanja diskriminacije žena i to: da unesu princip ravnopravnosti žena i muškaraca u svoje nacionalne ustave ili odgovarajuće zakone, kao i da obezbede praktičnu primenu tog principa; da usvoje odgovarajuće zakonske i druge mere, uključujući i sankcije, kojima se zabranjuju svi vidovi diskriminacije žena; da uvedu ravnopravnu pravnu zaštitu žena i obezbede preko nadležnih nacionalnih sudova i drugih javnih institucija njihovu efikasnu zaštitu od svakog postupka kojim se vrši diskriminacija; da se uzdrže od svakog postupka ili prakse diskriminacije žena; preduzmu sve potrebne mere za otklanjanje diskriminacije, kao i mere radi izmene ili ukidanja postojećih zakona, propisa, običaja i prakse koja predstavlja diskriminaciju žena i da stave van snage sve kaznene odredbe kojima se vrši diskriminacija žena (član 2).

Konvencijom su između ostalog predviđene i mere afirmativne akcije radi postizanja *de facto* ravnopravnosti žena i muškaraca, koje važe dok se svima ne pruže jednake mogućnosti i tretman (član 4).

Konvencijom se države obavezuju da preduzimaju odgovarajuće mere koje se odnose na otklanjanje predrasuda o inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola ili tradicionalnoj ulozi žena i muškaraca, kao i mere koje se odnose na priznanje zajedničke odgovornosti žena i muškaraca u podizanju i razvoju dece (član 5).

Odgovarajuće mere, uključujući i zakonodavne, potrebno je sprovoditi radi suzbijanja svih oblika trgovine ženama, kao i iskorišćavanja prostitucije žena (član 6).

Mere koje se takođe zahtevaju od država uključuju i one kojima se obezbeđuje otklanjanje diskriminacije žena u javnom i političkom životu, u pogledu obrazovanja, zapošljavanja, zdravstva, u privrednom i društvenom životu, a poseban deo Konvencije odnosi se na poboljšanje položaja žena na selu.

Države koje su ratifikovale CEDAW dužne su da podnesu Komitetu za eliminisanje diskriminacije žena izveštaje o primeni Konvencije, a razmatranje izveštaja vrši se kroz usmenu raspravu sa predstavnicima vlade. Osim izveštaja države, takozvane *izveštaje u senci* mogu podnositi i nevladine organizacije koje iznose svoje stavove o primeni Konvencije. Na osnovu ovoga, Komitet izdaje Zaključne preporuke koje se odnose na mere koje je država dužna da preduzme sa ciljem efikasne primene Konvencije i otklanjanja diskriminacije.

U Zaključnim komentarima Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena na izveštaj naše zemlje, koji su objavljeni u junu 2007. godine, posebne preporuke našoj državi upućene su kada je u pitanju usklađivanje zakona, politika, planova i programa za ostvarivanje ravnopravnosti polova sa Konvencijom i usvajanje neophodnih zakona i strateških dokumenata kojim bi se regulisala oblast ravnopravnosti polova i zaštita žena od diskriminacije. Takođe, država se podstiče da sprovedi sistematsku senzibilizaciju o ravnopravnosti polova, kao i programe obuke za predstavnike

vlade i druge državne zvaničnike, a naročito za zaposlene u policiji, pravosuđu i zdravstvu. Pored preduzimanja mera za otklanjanje diskriminacije žena u obrazovanju, zapošljavanju, političkom, javnom i društvenom životu, kao i na suzbijanju nasilja nad ženama i trgovine ženama, posebne preporuke odnose se na oblast zdravstva. Naime, u članu 33. Zaključnih komentara Komitet je izrazio zabrinutost zbog ograničenog pristupa žena odgovarajućim zdravstvenim uslugama, posebno žena iz ruralnih područja i Romkinja, uključujući i pristup informacijama i savetovanju o planiranju porodice. Pored zabrinutosti zbog primene abortusa kao načina planiranja porodice, Komitet je izrazio i zabrinutost zbog nedostatka ažuriranih podataka i informacija, razvrstanih na osnovu pola, o raširenosti HIV/AIDS-a među ženama i devojkama.

U ovoj oblasti „Komitet predlaže da država nastavi da preduzima mere s ciljem poboljšanja pristupa žena povoljnijoj zdravstvenoj zaštiti tokom čitavog života i na svim područjima. Takođe poziva državu da pojača svoje napore da bi poboljšala dostupnost seksualnih i reproduktivnih zdravstvenih usluga, uključujući planiranje porodice, kao i da u tu svrhu mobilize sredstva i prati stvaran pristup žena tim uslugama. Zatim, dalje preporučuje da informacije o planiranju porodice budu dostupne široj javnosti, a da edukacija o reproduktivnom zdravlju bude usmerena na devojčice i dečake, pri čemu je posebnu pažnju potrebno posvetiti prevenciji preuranjene trudnoće i kontroli seksualno prenosivih oboljenja i HIV/AIDS-a.“

Od države se očekuje da u sledeći izveštaj unese informacije o naporima koje je uložila da bi poboljšala pristup zdravstvenim uslugama ženama i devojčicama.

Republika Srbija podnosi sledeći Izveštaj o primeni Konvencije 2010. godine.

Zakon o zabrani diskriminacije⁶

Diskriminacija na osnovu pola zabranjena je i Zakonom o zabrani diskriminacije koji je usvojen 26. marta 2009. godine. Ovim zakonom uređuje se opšta zabrana diskriminacije, oblici i slučajevi diskriminacije, kao i postupci zaštite od diskriminacije. „Diskriminacija“ i „diskriminatorno postupanje“ u smislu ovog Zakona označavaju svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima (član 2).

Ovim Zakonom definisani su i oblici diskriminacije, a koji uključuju neposrednu i posrednu diskriminaciju, kao i povredu načela jednakih prava i obaveza, pozivanje na odgovornost, udruživanje radi vršenja diskriminacije, govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje (član 4-12).

6 Zakon o zabrani diskriminacije dostupan na http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/akta_detalji.asp?id=539&t=Z#

Diskriminacija na osnovu pola predstavlja poseban oblik diskriminacije⁷, a ona postoji ukoliko se postupa suprotno načelu poštovanja jednakih prava i sloboda žena i muškaraca u političkom, ekonomskom, kulturnom i drugom aspektu javnog, profesionalnog, privatnog i porodičnog života.

Ovim Zakonom „zabranjeno je uskraćivanje prava ili javno ili prikriveno priznavanje pogodnosti u odnosu na pol ili zbog promene pola. Zabranjeno je i fizičko i drugo nasilje, eksploatacija, izražavanje mržnje, omalovažavanje, ucenjivanje i uznemiravanje s obzirom na pol, kao i javno zagovaranje, podržavanje i postupanje u skladu sa predrasudama, običajima i drugim društvenim obrascima ponašanja koji su zasnovani na ideji podređenosti ili nadređenosti polova, odnosno stereotipnih uloga polova“ (član 20).

INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA OSTVARIVANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI

U Republici Srbiji je nakon promena 2000. godine preduzeto nekoliko značajnih koraka ka uspostavljanju institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost. Mehanizmi za rodnu ravnopravnost predstavljaju institucionalne, vladine i/ili parlamentarne strukture uspostavljene da promovišu, unapređuju i obezbede ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim sferama javnog i političkog života.

U ovom momentu, mehanizmi su uspostavljeni kako na nivou izvršne, tako i zakonodavne vlasti (na republičkom i pokrajinskom nivou), a u različitim oblicima postoje i na nivou lokalne samouprave.

Republika Srbija

- **Odbor za ravnopravnost Narodne Skupštine Republike Srbije**
- **Savet za ravnopravnost polova Vlade Republike Srbije**
- **Uprava za rodnu ravnopravnost**
- **Zamenica zaštitnika građana za rodnu ravnopravnost i prava osoba sa invaliditetom**

AP Vojvodina

- **Odbor za ravnopravnost polova Skupštine Vojvodine**
- **Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova**
- **Savet za ravnopravnost polova**

⁷ Posebnim oblicima diskriminacije takođe se smatraju i diskriminacija u postupcima pred organima javne vlasti, diskriminacija u oblasti rada, u pružanju javnih usluga i korišćenju objekata i površina, zabrana verske diskriminacije, diskriminacija u oblasti obrazovanja i stručnog osposobljavanja, diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije, diskriminacije dece, na osnovu starosnog doba, diskriminacija nacionalnih manjina, diskriminacija zbog političke ili sindikalne pripadnosti, diskriminacija osoba sa invaliditetom i diskriminacija s obzirom na zdravstveno stanje.

- **Zavod za ravnopravnost polova**

- **Zamenica pokrajinskog ombudsmana za ravnopravnost polova**

Lokalne samouprave⁸

U oko 70 opština na teritoriji Republike Srbije postoje različiti oblici mehanizama za rodnu ravnopravnost.

STRATEŠKI DOKUMENTI

Tokom poslednjih nekoliko godina u Republici Srbiji je, kako na nacionalnom tako i pokrajinskom nivou, uvojeno nekoliko značajnih strateških dokumenata u oblasti rodne ravnopravnosti.

Milenijumski ciljevi razvoja⁹

Na Milenijumskom samitu održanom u Njujorku septembra 2000. godine, lideri 189 zemalja članica UN usvojili su Milenijumsku deklaraciju u kojoj su navedene osnovne vrednosti na kojima treba da se zasnivaju međunarodni odnosi u 21. veku: sloboda, jednakost, solidarnost, tolerancija, poštovanje prirode, podela odgovornosti.

Vlada Republike Srbija je u maju 2005. usvojila Izveštaj o realizaciji Milenijumskih ciljeva razvoja u Srbiji. Izveštaj je pripremila Radna grupa Vlade Srbije za praćenje realizacije MCR, uz podršku Programa za razvoj UN-a.

Milenijumski ciljevi razvoja su:

- **1. Iskoreniti krajnje siromaštvo i glad**
- **2. Postići univerzalnost osnovnog obrazovanja**
- **3. Promovisati jednakost među polovima i dati veća prava ženama**
- **4. Smanjiti smrtnost dece**
- **5. Poboljšati zdravlje majki**
- **6. Izboriti se sa HIV-om/AIDS-om, malarijom i ostalim bolestima**
- **7. Osigurati održivost prirodne sredine**
- **8. Razviti globalno partnerstvo za razvoj**

Lista nacionalnih milenijumskih ciljeva i Izveštaj o napretku u realizaciji milenijumskih ciljeva razvoja mogu se preuzeti na sajtu Strategije za smanjenje siromaštva: <http://www.prsp.gov.rs/download/MDG%20Serbia%2006%20SRPSKI%5B1%5D.pdf>

⁸ <http://www.gendernet.rs/lokalni.asp>

⁹ <http://www.prsp.gov.rs/mcr/index.jsp>

Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti¹⁰

Vlada Republike Srbije je 27. februara 2009. godine usvojila Nacionalnu strategiju za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti. Ova strategija predstavlja za sada najobuhvatniji dokument kojim se „utvrđuje celovita i usklađena politika države u cilju eliminisanja diskriminacije žena, poboljšanja njihovog položaja i integrisanja principa rodne ravnopravnosti u sve oblasti delovanja institucija sistema, kao jedan od elemenata modernizacije i demokratizacije društva, u cilju bržeg, ravnomernijeg i efikasnijeg društvenog razvoja, u skladu sa politikom jednakih mogućnosti proklamovanom u Ustavu Republike Srbije (član15).“¹¹

Strategija se odnosi na period od 2009. do 2015. godine, a kao osnovni principi, i istovremeno oblasti delovanja, navedeni su:

- povećanje učešća žena u procesima odlučivanja i ostvarivanje ravnopravne zastupljenosti oba pola,
- poboljšanje ekonomskog položaja žena,
- ostvarivanje rodne ravnopravnosti u obrazovanju,
- poboljšanje zdravlja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti u zdravstvenoj politici,
- prevencija, suzbijanje nasilja nad ženama i unapređivanje zaštite žrtava,
- uklanjanje rodni stereotipa u medijima i promocija rodne ravnopravnosti u njima.

Za svaku od ovih oblasti navedeni su opis stanja, posebni i pojedinačni ciljevi, nakon kojih slede aktivnosti koje je neophodno sprovesti da bi se ovi ciljevi ostvarili. Pored toga navedeni su i nosioci aktivnosti, koji su specifikovani u slučaju republičkih organa, dok to nije slučaj kada se radi o pokrajinskim ili organima lokalne samouprave.

U nastavku, ukratko prikazujemo posebne i pojedinačne ciljeve za svaku oblasti.

I Povećanje učešća žena u procesima odlučivanja i ostvarivanje ravnopravne zastupljenosti oba pola

Poseban cilj: Ostvarivanje prava žena da ravnomerno sa muškarcima učestvuju u odlučivanju

Pojedinačni ciljevi:

- 1: Povećanje učešća žena u predstavničkim telima na svim nivoima,
- 2: Povećanje učešća žena u izvršnim organima vlasti, na rukovodećim mestima, u državnoj upravi i javnim službama,
- 3: Institucionalizacija mehanizama za ravnopravnost polova i aktivno

¹⁰ http://www.minrzs.gov.rs/doc/rodna/nacrt_strat_zene_polovi.doc

¹¹ Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti, str. 1

uključivanje u procese odlučivanja,

- 4: Stvaranje preduslova za učešće žena iz dvostruko i višestruko diskriminiranih grupa u javnom i političkom životu,
 - 5: Jačanje kapaciteta institucija podizanjem svesti i znanja o rodnoj ravnopravnosti u političkom i javnom životu.
-

II Poboljšanje ekonomskog položaja žena i ostvarivanje rodne ravnopravnosti

Poseban cilj: Iskorenjivanje ekonomske nejednakosti između muškaraca i žena, uvođenje politike jednakih mogućnosti i bolje korišćenje ženskih resursa za razvoj

Pojedinačni ciljevi:

- 1: Stvaranje sistemskih preduslova za politiku jednakih mogućnosti u ekonomiji
 - 2: Podsticanje zapošljavanja, ženskog preduzetništva i samozapošljavanja
 - 3: Smanjivanje ekonomskih nejednakosti koje su posledica višestruke diskriminacije
 - 4: Jačanje kapaciteta svih aktera u privredi i društvu za otklanjanje rodne diskriminacije i bolje korišćenje ženskih resursa
-

III Ostvarivanje rodne ravnopravnosti u obrazovanju

Poseban cilj: Uspostavljanje rodne jednakosti i integrisanje rodne perspektive u obrazovanje

Pojedinačni ciljevi:

- 1: Ravnopravan pristup obrazovanju, ujednačavanje zastupljenosti oba pola na svim nivoima obrazovanja i u svim obrazovnim profilima
 - 2: Jačanje kapaciteta obrazovnog sistema uključivanjem rodne perspektive u obrazovanje
 - 3: Uklanjanje rodnih nejednakosti u obrazovanju višestruko diskriminiranih grupa
-

IV Poboljšanje zdravlja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti u zdravstvenoj politici

Poseban cilj: Očuvanje i unapređivanje zdravlja žena i ostvarivanje rodne ravnopravnosti u zdravstvenoj politici

Pojedinačni ciljevi

- 1: Očuvanje i unapređivanje opšteg zdravlja žena
 - 2: Obezbeđivanje dostupnosti kvalitetne zdravstvene zaštite za žene,
-

posebno za žene iz višestruko diskriminiranih grupa

- 3: Unapređivanje reproduktivnog zdravlja žena
 - 4: Jačanje kapaciteta zdravstvene zaštite uvođenjem rodne dimenzije u sistem
 - 5: Povećanje učešća žena u odlučivanju o zdravstvenoj politici
 - 6: Povećanje učešća žena u sportskim aktivnostima, omasovljavanje ženskih sportskih organizacija i davanje ravnopravnog značaja ženama u sportu
-

V Prevencija i suzbijanje nasilja nad ženama i unapređenje zaštite žrtava

Poseban cilj: Prevencija i suzbijanje svih vidova nasilja nad ženama i obezbeđivanje sveobuhvatnog sistema zaštite za žene žrtve nasilja

Pojedinačni ciljevi:

- 1: Unapređivanje normativnog okvira zaštite od nasilja nad ženama
 - 2: Jačanje kapaciteta sistema zaštite žena od nasilja
 - 3: Sprovođenje istraživanja i unapređenje dokumentacije i statistike
 - 4: Podizanje nivoa svesti o nasilju nad ženama kao društvanom problemu i suzbijanje neodgovarajućeg prikazivanja žena žrtvi nasilja u sredstvima javnog informisanja
-

VI Uklanjanje rodni stereotipa u sredstvima javnog informisanja i promocija rodne ravnopravnosti

Poseban cilj: Uspostavljanje rodne jednakosti u medijima, uklanjanje rodni stereotipa i eliminisanje govora mržnje iz medija (mizoginije)

Pojedinačni ciljevi:

- 1: Afirmacija rodno senzitivnog medijskog delovanja
 - 2: Uklanjanje rodno zasnovanih stereotipa i eliminacija mizoginije u medijskim sadržajima, posebno u slučaju višestruko diskriminiranih grupa
 - 3: Povećanje učešća žena u odlučivanju u medijima
 - 4: Sistematizacija istraživanja, dokumentacije i statistike o rodnoj ravnopravnosti u medijima
-

Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti i HIV/AIDS

HIV/AIDS se u kontekstu Strategije uglavnom pominje u delu koji se odnosi na unapređivanje zdravlja žena. Konstatuje se da je među osobama pogođenim HIV/AIDS-om približno trećina žena,

kao i da oboljenja reproduktivnih organa i seksualno prenosive bolesti čine 20% bolesti kod žena. Pored toga, žene koje žive sa HIV-om su prepoznate kao grupa koja je posebno izložena nasilju.

Istovremeno, predviđene su i posebne aktivnosti koje se odnose na prevenciju rizičnog seksualnog ponašanja i smanjivanje učestalosti seksualno prenosivih infekcija, osnaživanje mladih za odgovoran odnos prema seksualnosti i reproduktivnom zdravlju, kao i promovisanje rodni odnosa i seksualnog zdravlja zasnovanih na uzajamnom poštovanju, jednakosti i odgovornosti.

U tom cilju smatra se da je neophodno: voditi javne kampanje o potrebi zaštite i korišćenju kontracepcije, a posebno kondoma kao načina prevencije seksualno prenosivih infekcija; stimulisati osnivanje i korišćenje službi, baziranih na IK tehnologijama, za dobijanje saveta i informacija o zdravstvenim problemima; organizovati predavanja o planiranju porodice i odgovornom odnosu prema seksualnosti; podsticati mlade da razvijaju uzajamne odnose na bazi istinskog partnerstva i uzajamnog poštovanja.

Predlog Akcionog plana za sprovođenje Strategije je dostupan na http://www.minrzs.gov.rs/doc/rodna/propisi/ostalo/predlog_akcionog_plana.pdf.

Ostali strateški dokumenti

Nacionalna strategija održivog razvoja¹²

Strategija definiše održivi razvoj kao ciljnoorijentisan, dugoročan, neprekidan, sveobuhvatan i sinergetski proces koji utiče na sve aspekte života (ekonomski, socijalni, ekološki i institucionalni) na svim nivoima.

U četvrtom delu strategije koji se bavi društveno-ekonomskim uslovima i perspektivama koje otvara održivi razvoj, među merama, ciljevima i prioritetima navode se i politika jednakih mogućnosti i rodna ravnopravnost.

Pri razmatranju glavnih problema u oblasti rodne ravnopravnosti ističu se: neravnomerna zastupljenost žena u političkom životu, nejednakosti na tržištu rada, razlike u obrazovanju, nepismenost, segregacija profesija. Takođe se naglašava i naročito nepovoljan položaj i dvostruka diskriminisanost žena iz marginalizovanih društvenih grupa (romska i izbeglička populacija, interno raseljena lica i žene sa invaliditetom), kao i izloženost većem riziku od siromaštva (naročito za samohrane majke, a posebno majke male dece i dece sa posebnim potrebama), domaćice, stare žene, bolesne žene, žene sa invaliditetom, žene na selu (posebno stare i bez vlasništva), žene izbeglice, žene koje su pomažući članovi domaćinstva, Romkinje, neobrazovane žene, nezaposlene žene i žene žrtve nasilja.

Kao glavni problemi navode se:

- **postojanje društvenih i kulturnih barijera, udruženih s tradicionalnom**

12 <http://www.odrzivi-razvoj.sr.gov.yu/assets/download/Nacionalna-strategija-odrzivog-razvoja-Republike-Srbije.pdf>

društvenom strukturom koja nije otvorena za promenu ustaljene podele moći između žena i muškaraca;

- izostanak političke volje izvršne vlasti da sprovede do kraja donošenje seta zakona o rodnoj ravnopravnosti i obavezi ukidanja svih oblika diskriminacije prema ženama;
- izostanak primene rodno određene politike, odnosno neusklađenost programa i indikatora praćenja u različitim programima i strategijama u kojima već postoji segment rodnosti.

Kao strateški ciljevi Republike Srbije u oblasti rodne ravnopravnosti navedeni su:

- 1) uspostavljanje institucionalnog okvira za mere koje će obezbediti integraciju principa rodne ravnopravnosti u sve aktivnosti državnih organa i institucija;
- 2) ravnopravno učešće žena i muškaraca u vlasti i odlučivanju o javnoj politici;
- 3) poboljšanje položaja žena na tržištu rada i na poslu uz ostvarivanje ravnopravnog položaja s muškarcima;
- 4) socijalnu intergraciju žena i muškaraca iz marginalizovanih društvenih grupa kroz obrazovanje, tržište rada i učešće u odlučivanju o javnoj politici;
- 5) povećanje stope zapošljavanja i samozapošljavanja žena u gradskim i seoskim sredinama;
- 6) prevenciju, suzbijanje nasilja i zaštita žena od nasilja;
- 7) uklanjanje rodni stereotipa i promocija rodne ravnopravnosti u javnosti.

Veoma je značajno što se kod indikatora održivog razvoja, kojim će se pratiti uspešnost u sprovođenju strategije navodi da su svi indikatori rodno razvrstani.

Nacionalna strategija za mlade¹³

Strategija je usvojena 9. maja 2008. godine. „Izrada Nacionalne strategije za mlade u Srbiji je prvi korak ka sistemskom rešavanju položaja mladih i jedan je od prioriteta Vlade Republike Srbije i prioritet Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije.“

Ravnopravnost, a time i rodna ravnopravnost, je navedena kao jedan od osnovnih principa na kojima strategija počiva (pored poštovanja ljudskih prava, odgovornosti, dostupnosti, solidarnosti itd.).

U odeljku 3.4. „Životne šanse svih grupa mladih i rizici od socijalne isključenosti i nejednakosti“, konstatuje se da su „mnogi životni ishodi, a među njima i putanja školovanja, izbor zanimanja i

¹³ http://www.mos.sr.gov.yu/upload/dl/OMLADINA/Strategije/nacionalna_strategija_za_mlade0081_cyr.pdf

mogućnosti zapošljavanja, određeni polom, pri čemu se ističe da su posebno osetljive pojedine grupe mladih devojaka, odnosno žena (mlade Romkinje, mlade samohrane majke itd). Takođe se ukazuje i na rodnu pripadnost kao faktor izloženosti siromaštvu, riziku od HIV infekcije, nasilju i seksualnom zlostavljanju, nezaposlenosti i diskriminaciji usled drugačije seksualne orijentacije.

U Strategiji je vidljiv pokušaj da se koriste rodno razvrstani podaci kako bi se istakle specifičnosti mladih s obzirom na pol, mada se to ne čini dosledno.

Specifičan cilj

Povećati učešće mladih žena na najvišim mestima odlučivanja

Mere:

- **Smanjivati rodne stereotipe u obrazovnom sistemu;**

- **Otklanjati rodne stereotipe u medijima i promovisati ravnopravnost polova;**

- **Podržavati afirmativne mere i stvarati društvene uslove za ravnopravno napredovanje žena do najviših mesta odlučivanja .**

U ostalim ciljevima i merama rodna dimenzija nije dosledno uključena.

Kada je reč o ciljevima i merama koje se odnose na HIV/AIDS, rodna dimenzija nije jasno vidljiva. ¹⁴

Strategija razvoja socijalne zaštite

Strategija razvoja socijalne zaštite je usvojena 2005. godine. Osnovni cilj reforme sistema socijalne zaštite je razvijanje integralne socijalne zaštite u kojoj socijalni akteri na najefikasniji način koriste postojeće i razvijaju nove resurse putem dostupnih, kvalitetnih i raznovrsnih usluga, radi očuvanja i poboljšanja kvaliteta života ranjivih i marginalizovanih pojedinaca i grupa, osposobljavanja za produktivan život u zajednici i predupređenja zavisnosti od socijalnih službi.

Iako se u polaznim osnovama među međunarodnim instrumentima navode i Pekinška deklaracija i Pekinška platforma za akciju, rodna perspektiva nije dosledno sprovedena u tekstu strategije.

14 Specifičan cilj

4.10.5. Prevenirati polno prenosive infekcije (PPI) i HIV/AIDS

Mere

4.10.5.1. Promovisati i obezbeđivati aktivno učešće mladih u proširivanju nacionalnog odgovora na HIV/AIDS;

4.10.5.2. Doneti programe za intenziviranje praćenja i zaštite mladih od PPI i HIV/AIDS;

4.10.5.3. Obrazovati i podržavati vršnjačke i omladinske grupe i udruženja građana u zajednici da doprinose lokalnom i nacionalnom odgovoru na HIV/AIDS;

4.10.5.4. Mobilisati roditelje, medije, udruženja građana i institucije lokalne zajednice da zastupaju zdravlje i utiču na javno mnjenje i politiku u odnosu na PPI, HIV/AIDS;

4.10.5.5. Proširivati pristup zdravstvenim službama prilagođenim potrebama mladih, uključujući promovisanje dobrovoljnog testiranja i savetovanja, negu i službe podrške u oblasti PPI i HIV/AIDSa;

4.10.5.6. Pružati mnogo veću podršku mladima koji žive sa HIV/AIDS-om i eliminisati svaki vid diskriminacije.

Strategija za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini za period od 2008. do 2012. godine¹⁵

Svrha Strategije jeste upravo da odgovori na prepreke u delotvornom suzbijanju nasilja u porodici i nasilja nad ženama, kao i da definiše koordinisani rad odgovarajućih institucija i organizacija u sprečavanju i rešavanju slučajeva nasilja u porodici i nasilja nad ženama i prepozna najuspešnije mehanizme za delotvornu borbu protiv ovog vida kršenja ljudskih prava, u okviru nadležnosti AP Vojvodine.

2) REZULTATI FOKUS GRUPA

UPOZNATOST SA POJMOVIMA ROD, POL I RODNE ULOGE

Većini učesnica i učesnika fokus grupa (u daljem tekstu: učesnici) nije bilo poznato značenje pojmova rod i pol¹⁶, niti su imali priliku da o ovoj temi ranije saznaju nešto više. Sa pojmom "pol" uglavnom su povezivali opredeljenje, genetsku determinantu, prirodnu određenost čoveka i način na koji se ljudi dele na dva pola, muški i ženski. Takođe je rečeno da je pol fizička karakteristika i lični osećaj, kao i da je pol vezan za seksualni identitet. Učesnicima je bilo teže da objasne značenje pojma "rod", i neki od odgovora bili su da je rod unutrašnji, individualni osećaj, kolektivni osećaj, pripadanje grupi, lično opredeljenje, ali i da je to politički termin koji se odnosi na ulogu polova i očekivanja od njih.

Kroz diskusiju o različitim ulogama žene i muškarca, učesnici su brzo prepoznali, iz svakodnevnog života, primere rodnih uloga. Rečeno je i to da ono što je dato kao rodna uloga (za ženu npr. briga o deci, rad u kući i sl.) nije ujedno i obaveza, ali da društvo osuđuje pojedince ukoliko ne prihvataju i ne izvršavaju svoju ulogu.

” „Moj sin ne voli da igra fudbal, i učitelj je uvek govorio 'Kakav je to dečak koji ne igra fudbal!', i ja sam se osećala loše. Pa šta ako ne igra fudbal, igra šah.“

” „Moj muž misli da treba samo o novcu da misli, da se decom bavi u prolazu, a da je moje da čuvam decu, spremam po kući, i drugo.“

” „Žena je predodređena da pere, čisti, kuva, pegla, a muškarac...“

Učesnici su se složili da je naše društvo patrijarhalno i da postoje jasno određene uloge za muškarce i za žene. Većina je smatrala da su u toj podeli žene opterećenije.

” „Od žene se očekuje sve. Da bude uspešna na svakom polju, i kao

¹⁵ <http://www.psrzrp.vojvodina.gov.rs/pages/DokumentiRavnopravnostiPolova.php>

¹⁶ Pol označava biološke razlike između žena i muškaraca, dok je rod društvena kategorija i označava socijalni i psihološki nivo tih razlika.

majka, i kao žena, domaćica, kuvarica, šta god... na poslu, da sve postigne neočekujući pomoć. Da se potrudi, da sve postigne sama da bi bila gledana kao uspešna.“

” *„Prosto mislim da i mi same žene smo naučene tome i ponašamo se tako. Ne može mene niko da natera na to... jednostavno, to je vaspitanje, posledica našeg vaspitanja.“*

Prepoznate su i neke tipično muške uloge koje muškarce stavljaju u nepovoljan položaj: ratovanje, rad u rudniku, izdržavanje porodice. Deo učesnika je smatrao da, i pored postojećih rodnih uloga, ravnopravnost postoji, jer je takva podela u redu – da muškarci, na primer, rade fizički teške poslove, dok se žene brinu o domaćinstvu.

” *„Očekivanja su podjednaka za oba pola – i od muškaraca se isto očekuje da budu roditelji, supruzi, braća, sinovi, uspešni i poslovni ili ne znam već šta, tako da nema tu razlike u očekivanjima.“*

Deo učesnika fokus grupa je socijalne razlike između muškaraca i žena povezao sa, a delimično i objasnio, biološkim razlikama između polova. Na ovaj način je podela u društvu na „muško“ i „žensko“ prihvaćena kao prirodna i nepromenljiva, urođena i biološki predodređena:

” *„...Možda ne treba previše insistirati na nekim ulogama, ili čak upotrebljavati izraz nametnute uloge. Mislim da su one u velikoj meri prirodno određene (...) Mnoge rodne uloge su u stvari vezane za pol, proističu iz njega.“*

Za sve učesnike je zajedničko to da su očekivali da je istraživanje o rodnim pitanjima vezano za prava žena i njihovu borbu za ravnopravnost sa muškarcima, o čemu je većina imala negativan stav (od otvorenog negodovanja na račun feministkinja, do rasprave o tome da žene već jesu ravnopravne, ili da im ravnopravnost nije potrebna, i sl.).

RODNA POLITIKA U ORGANIZACIJAMA I USTANOVAMA

Većina organizacija i ustanova nema posebne dokumente kojima je definisana rodna politika, ili učesnici fokus grupa nisu bili sigurni da li takav dokument postoji. Međutim, u nekim nevladinim organizacijama postoje etički kodeksi u kojima se pominje i rodna ravnopravnost.

Evidencija korisnika i korisnica je kod svih uspostavljena na taj način da se evidentira pol, a u delu ustanova i organizacija takođe i rod (uvedena je kategorija transrodnih osoba), što je isključivo vezano za projekte finansirane sredstvima Globalnog fonda, kao deo jedinstvene baze podataka. Pojam transrodnosti je nejasan za većinu učesnika, i značajan broj ga je poistovećivao sa trasseksualnošću i sa seksualnom orijentacijom¹⁷:

17 *Transrodnost* je pojam koji opisuje osobe koje ne spadaju ni u jednu od dve rodne kategorije (muško i žensko), i to se odnosi na ceo spektar rodno uslovljenog ponašanja, načina oblačenja i identifikacije. Transrodnost ne podrazumeva određenu seksualnu orijentaciju - te osobe mogu biti heteroseksualne, homoseksualne, biseksualne ili aseksualne. *Transseksualnost* je uži, medicinski pojam kojim se opisuju osobe koje žele da promene pol i tako usklade svoj unutrašnji rodni identitet sa svojim telom.

” „Mi imamo bazu podataka gde postoji i seksualna orijentacija.“

” „Da, muški, ženski, transseksualni.“

” „Mi imamo i po rodu... znači imamo i trans, mada se još niko nije upisao... korisnici sami popunjavaju upitnike i mi im samo objašnjavamo da se mogu izjasniti i kao transseksualci... znam za one koji su baš transseksualci da se nisu tu upisali.“

Na pitanje kako vide rodne podele u sopstvenim ustanovama i organizacijama, učesnici su uglavnom odgovarali navodeći da li u kolektivu imaju žene i na kojim pozicijama. Utisak je da se ovoj temi ne daje velika važnost u svakodnevnom radu, i da se ne razmatra eventualni uticaj rodnih pitanja u ovom kontekstu. Ipak, neki su učesnici primetili da žene nisu podjednako zastupljene, ali i da je to pitanje ličnog izbora, kao i da na nekim mestima ne treba da rade žene iz razloga težine posla i njihove bezbednosti (npr. u zatvorskoj ambulanti). Samo u organizacijama koje se bave terenskim radom sa, na primer, seksualnim radnicima ili intravenskim korisnicima droga, postoje timovi u kojima su obavezno žena i muškarac.

” „I primećene su neke specifičnosti za žene u odnosu na muškarce, i postoji različit pristup. Iako ne postoje pisani dokumenti, kad se radi prikaz nekog pacijenta ili pacijentkinje, onda se navede neko poređenje. Praksa je pokazala da postoje stvari na koje treba obratiti pažnju.“

RODNE ULOGE UNUTAR KORISNIČKIH GRUPA

Učesnici fokus grupa su analizirali korisničke grupe sa kojima rade i pokušali da daju pregled rodnih uloga unutar tih grupa, i da otkriju kakav uticaj na HIV vulnerabilnost te podele imaju.

1. Adolescenti u najvećem riziku (MARA)

Ovo su deca i mladi uzrasta od 10 do 18 godina koji su bez adekvatne roditeljske zaštite. U ovoj grupi, kao i u opštoj populaciji, postoje jasne rodne podele i očekivanja od mladića i devojaka. Mladići se dokazuju tako što uzimaju alkohol, marihuanu i izlažu različitim rizicima. Oni su u ulozi “glave porodice”, do novca dolaze tako što peru prozore na automobilima, prose, krađu i diluju, bave se podvođenjem, dok se devojke više brinu za hranu. Mladići su često organizovani u grupe, prikupljaju novac i ekonomski su u boljoj situaciji u odnosu na devojke.

Devojčice i devojke su u ovoj podeli podređene. One dolaze do novca prošnjom ili prodajom seksualnih usluga. Nemaju pravo da poseduju bilo šta, već su primorane da rade za mladiće i veoma su izložene fizičkom zlostavljanju. I one uzimaju psihoaktivne supstance, ali manje nego mladići.

” “Brz život, puno lutanja po ulici, brza upotreba psihoaktivnih supstanci, alkohola, skitanje po diskotekama, upotreba pištolja... “

Opšta nezainteresovanost za ovu grupu čini ih veoma marginalizovanim i ugroženim u društvu.

Ovi adolescenti imaju otežan pristup ustanovama, lečenju... Ustanove nemaju dovoljno resursa da zbrinu ove adolescente, a hraniteljske porodice takođe nisu dovoljno pripremljene i podržane u pokušaju da prihvate i brinu se o ovoj deci.

2. Intravenski korisnici droga (IKD)

U populaciji intravenskih korisnika droga, žene i muškarci su zastupljeni podjednako. Ipak, postoje izvesne rodno uslovljene razlike unutar ove grupe.

Muškarci ranije dolaze u dodir sa psihoaktivnim supstancama, često kao deo muškog dokazivanja u adolescenciji, i brže postaju zavisnici od heroina. Da bi došli do droge, pribegavaju često kriminalnom ponašanju, krađama, nasilju... Njihov se problem brže primeti, zbog krivičnih dela koja čine da bi došli do novca. Kao zavisnici, češće se javljaju ustanovama za pomoć i lečenje, i češće prave recidive. Kada je u pitanju rad metadonskih centara, jedan učesnik fokus grupe je naveo da je značajno veći broj muških korisnika metadonske terapije nego ženskih. Kao jedan od razloga navedeno je to da se u metadonski program uključuju oni koji su više puta bezuspešno pokušavali da se izleče, dok se žene teže odlučuju da se jave na lečenje.

Problem zavisnosti muškarca društvo manje osuđuje, a osim toga, muškarci često imaju podršku porodice – roditelja ili supruge – da se jave na lečenje. Porodica čak ignoriše da postoji problem, dok god muškarac donosi novac u kuću i ispunjava svoje osnovne društvene uloge, a i tad se na problem sa drogom gleda kao na običan porok.

Za razliku od muškaraca, žene često kriju svoj problem sa drogom i plaše se osude društva. Korisnice droga se ređe javljaju za pomoć i lečenje, ali kada se jave, u lečenju su saradljivije i manje prave recidive. Takođe, one češće od muškaraca koriste tzv. lakše droge, pa se lakše i skinu sa njih. Ali ako postanu heroinske zavisnice, onda su surove prema sebi i brzo dođu do fatalnog predoziranja. Takođe se bave kriminalnim ponašanjem, prostitucijom, kako bi došle do novca za drogu. Društvo više osuđuje ženu zavisnicu od droga u odnosu na muškarca, naročito u procesu resocijalizacije, kada im je znatno teže da nađu posao. Ovakva žena ostaje zauvek stigmatizovana i osuđivana. Kod zavisnica postoji i strah, sramota, rizična trudnoća, i sve je vrlo teško za njih. Porodica ih češće odbacuje i ostavlja da se same snalaze sa svojim problemom.

”Vrlo često porodica ima fleksibilniji odnos prema muškarcima, vrlo često porodica prihvata da je reč o poroku, kao nešto što se ne može iskontrolisati, a ne da je reč prosto o bolesti koja utiče i na muškarca i na ženu.”

”Ženi je mnogo lakše da uđe u apoteku i kupi špric i iglu, i mnogo ređe će da nju pitaju zašto. Dok dečko kada uđe, na njemu se odmah vidi kojoj populaciji pripada.”

3. Muškarci koji imaju seksualne odnose sa muškarcima (MSM)

Homoseksualni muškarci ne ispunjavaju jedno od osnovnih rodni uloga koju društvo diktira i ženama i muškarcima, a to je da budu heteroseksualni. Zbog svoje istopolne seksualne orijentacije ove osobe su izložene velikoj osudi društva, a naročito nasilju, što je podstaknuto

time da je nasilje prema njima kao muškarcima, od strane drugih muškaraca, društveno prihvatljivo.

Veliki je procenat adolescenata i mladih muškaraca koji teško prihvataju saznanje o sopstvenoj homoseksualnosti i koji to najčešće skrivaju i postaju autodestruktivni. Visok je procenat samoubistava u toj populaciji. Oni koji saopšte svojoj okolini da su gej, neretko trpe odbacivanje od strane porodice, posledice otvorene diskriminacije i primorani su da se odsele u veće gradove, gde najčešće teško žive. Izloženi su i mobingu, trpe različite psihičke probleme i sl. Sa druge strane, postoji značajan broj gej muškaraca koji nikada svojoj okolini nisu priznali svoju homoseksualnost, oženjeni su i imaju decu. Na taj način oni formalno ispunjavaju zadate rodne obrasce, ali u tajnosti su često vrlo promiskuitetni i izloženi riziku od HIV infekcije, kako oni, tako i njihove supruge i deca.

” „Bio je slučaj HIV pozitivnog pacijenta koji je znao da je pozitivan, bio u braku, imao odnose bez zaštite sa svojom suprugom. Kad je ona to saznala, tužila ga je...”

Gej muškarci koji žive sa HIV-om su dvostruko diskriminirani i odbačeni i od svoje grupe. Zbog toga oni često kriju svoj HIV status u strahu od odbacivanja i izolacije.

” “Ima homoseksualaca koji imaju ženu i decu, zbog tih rodničkih odnosa što je poželjno da ima... znam neke lično, koji su u velikom problemu, moraju strašno da balansiraju... ne bih nikad bio u njihovoj koži. Znači, on mora da ide i kod ljubavnika i kod žene, i da brine o detetu, onda imamo situacije isto vezane za ovo o čemu govorimo, gde žena to zna, ali se pravi luda, jednostavno prelazi preko toga, nalazi ljubavnika, jer joj taj muškarac pruža sigurnost i tu nalaze neki kompromis, opet zbog tih predrasuda.”

” “Diskriminacije ne bi bilo kada bi bilo dovoljno jakih koji mogu da iznesu i kažu da nas ima toliko koliko nas ima, ne ugrožavamo vas zbog toga što jesmo to što jesmo. Mnogo je gora ona varijanta gde oni svojim suprugama ne govore da imaju i homoseksualne odnose, imaju decu, i na taj način postoji mogućnost širenja polno prenosivih bolesti i HIV-a.”

4. Osobe koje žive sa HIV-om (PLHIV)

Iako se i žene i muškarci koji žive sa HIV-om bore sa stigmom i diskriminacijom, muškarci je teže podnose i teže se nose sa neprihvatanjem, pa se u skladu sa tim više plaše da otkriju svoj HIV status. Društvo ipak više osuđuje žene, jer “ko zna šta je ona radila” kad je postala HIV pozitivna. Zbog velikog pritiska društva, osobe koje žive sa HIV-om često same sebe izoluju, odluče da ostanu kod kuće, prekidaju kontakte.

Od žena koje žive sa HIV-om se očekuje da ne rađaju decu, zbog rizika od infekcije deteta, ali se zato od muškarca sa istim HIV statusom očekuje da ostavi potomstvo.

” “Ima slučajeva kada porodica vrši pritisak na svog sina, nemamo unuke, ali čuli smo da ti neko može roditi zdravo dete...”

Žene koje žive sa HIV-om pokazuju veću zainteresovanost za psihosocijalnu podršku, a takođe su

im potrebne specifične zdravstvene usluge, lekari određenih specijalnosti i sl. One imaju mnogo veću potrebu za podrškom. Ove žene i dalje imaju odgovornost da se brinu o porodici i deci. Žene se takođe brinu i o drugim obolelim članovima porodice, suprugu, i sl.

” *“Mislim da žene stradaju jako zbog toga što ne mogu da pregovaraju, zato što ne mogu da insistiraju na zaštiti i što često imaju seksualni odnos sa partnerom a da ne žele, da ne pričamo o odnosima unutar porodice kad i ne znaju i ne mogu da znaju, niti mogu da se suprotstave, čak i ako znaju da im je muž biseksualac, ne mogu da se suprotstave.”*

” *“Kad je HIV u pitanju, u porodicama gde su i partner i partnerka zaraženi, ta briga o deci, porodici, ta naučena društvena uloga, ali čak i briga o bolesnom članu porodice, bez obzira što je i ona bolesna, možda čak i bolesnija od njega, ona mora da brine o njemu. Dvostruko, trostruko, višestruko opterećenje žena, a plus što su opterećene i svojom bolešću, opet pada njima na teret.”*

I od muškaraca i od žena koji žive sa HIV-om društvo očekuje da preuzmu odgovornost za to da se HIV ne širi dalje, i taj pritisak je naročito na muškarcima, koji moraju da koriste kondom i koji su time više opterećeni nego žene.

Poseban problem je prepoznat u oblasti pružanja zdravstvenih usluga, gde se osobe koje žive sa HIV-om malo kome mogu obratiti kome mogu verovati. Uglavnom su to lekari infektolozi, a njih nema mnogo.

5. Romi

Romkinja je dvostruko diskriminisana, kao žena i kao Romkinja. U romskoj populaciji žene su u podređenom položaju u odnosu na muškarce, i njihova glavna društvena vrednost se ogleda kroz reproduktivnu funkciju i brigu o deci i domaćinstvu. Tradicionalno, romske devojčice nemaju priliku da se školuju, a roditelji ih rano udaju kako bi u brak ušle nevine, čemu se pridaje veliki značaj. Takođe rano postaju majke i u najvećem broju slučajeva rađaju veći broj dece. Njihova je obaveza da se brinu o domaćinstvu i deci, i celog života su u zavisnom položaju i bez mogućnosti izbora.

Muškarac je, nasuprot tome, gazda u kući, on donosi odluke o svemu, uključujući i školovanje dece, on raspolaže novcem i drugim resursima. Od romskih muškaraca se očekuje da budu sa puno devojaka i njihov promiskuitet je društveno prihvatljiv. Svako odstupanje od ovako podeljenih uloga nailazi na osudu unutar romske zajednice: ako se školuju ženska deca, ako se u brak ne stupi u ranom dobu, ili ako devojka u brak ne uđe nevina. Takođe, na veliku osudu Romkinja nailazi ako iz nekog razloga ne može da ima decu (to se vezuje za promiskuitet, krivica je na ženi).

Odgovornost za sprečavanje neželjene trudnoće i polno prenosivih infekcija u celosti je prebačena na ženu u romskoj zajednici, a ona zbog neobrazovanosti i neinformisanosti nije u mogućnosti da se adekvatno zaštiti. Zato je namerni prekid trudnoće najčešći način planiranja porodice, a o polno prenosivim infekcijama se ne razmišlja kao o realnoj pretnji. Vladaju brojne predrasude i pogrešna uverenja o ovim temama.

” *“Dominacija je muškaraca... Kada me otac upisao u srednju školu, iz šire rodbine su govorili – što ti sada školuješ nju, ona je žensko, udaće se, za koga je školuješ? ...Žena ima samo ulogu majke i domaćice. “*

6. Komercijalni seksualni radnici/e (CSW)

U ovoj oblasti ima više žena nego muškaraca koje prodaju seksualne usluge. Stigma i diskriminacija prema ovoj grupi je velika. Žene koje se bave ovim poslom se smatraju prljavim, neinteligentnim, nemoralnim i lošim, dok se za drugu stranu – muškarce klijente – ne vezuje posebna etiketa, u skladu sa uvreženim muškim rodnim ulogama u koje spada i promiskuitet. U kontekstu HIV-a i drugih seksualno prenosivih infekcija, smatra se da komercijalne seksualne radnice prenose infekcije i da je na njima odgovornost da to spreče. Međutim, one često nisu u poziciji da odlučuju o tome da li će se koristiti kondom ili ne, već je odluka na klijentu. Baveći se ovim poslom, izložene su nasilju i brojnim zdravstvenim rizicima. Većina seksualnih radnica ima makroe za koje rade i koji su u nadređenom položaju u odnosu na njih. Ipak, one ih brane i štite predstavljajući ih kao svoje muževe i prijatelje.

” *“U društvu vladaju stavovi i predrasude da su seksualne radnice prljave i loše žene, sve najgore, a upravo ti koji pričaju to, među njima su i njihovi klijenti. Smatra se da, pošto se bave time čime se bave, policija može da im radi šta hoće. “*

” *“Ljudi uvek gledaju kako da srozaju ženu. Ako ona završi visoke škole, i bavi se seksualnim radom da bi se školovala, ipak će je ljudi odbaciti. “*

” *“Seksualne radnice su izložene nasilju od strane klijenata. Da je klijent prevari, iskoristi uslugu, neće da plati, jednostavno otvori vrata i šutne je napolje. “*

Muškarci koji se bave komercijalnim seksualnim radom su, po mišljenju učesnika fokus grupa, u boljem položaju od žena, jer se drže zajedno i solidarni su. Deo učesnika izneo je suprotno mišljenje, da su muškarci koji prodaju seksualne usluge u nepovoljnijem položaju, jer je to neprihvatljivo za društvo, pošto je to oduvek bilo žensko zanimanje.

” *“Muškarci komercijalni seksualni radnici su mnogo slobodniji da kažu šta su i čime se bave. Oni su više stigmatizovani, ali su ponosniji na to što jesu. “*

” *“U Beogradu ima transgenera i dešava se da policija dođe i više maltretira njih nego seksualne radnice, da im jednostavno priđu i da ih šutiraju. Zašto, ne znam... možda imaju problema sami sa sobom, zato što to jednostavno nije prihvatljivo. “*

7. Zatvorenici/e

Populacija u zatvorima, i muškarci i žene, živi u specifičnim uslovima. U muškom kolektivu postoji jaka želja za dokazivanjem, dominacijom, pa se formira jedna vrsta neformalne strukture moći zasnovane na kriminalnom rejtingu, snazi, dohotku i moći. Prisutan je visok nivo agresije. Oni koji su

najmoćniji dominiraju, dok su oni slabiji u položaju da služe, na sličan način kako se to tradicionalno očekuje od žena – peru veš, pripremaju hranu, poslužuju i slično. Homoseksualno ponašanje je vrlo često u muškim zatvorima, ali i usko povezano sa nasiljem i dominacijom. Muškarci na silu ostvaruju seksualne odnose sa drugim muškarcima, što je prihvaćeno jer se smatra situacionom neophodnošću i ne smatra se pravim homoseksualizmom (akteri ostaju ‘strejt’). Oni koji su u tom odnosu aktivni imaju visok rejting u zatvorskoj hijerarhiji, a oni koji su pasivni su na samom dnu. Istovremeno, postoji visok nivo agresije prema ‘pravim’ homoseksualcima u zatvorima.

U ženskim zatvorima takođe se formira neformalna struktura, ali u tom sistemu se formiraju ‘porodice’ u kojima postoje uloge oca, majke, dece, čak i rođaka. Zatvorsko osoblje takođe u ovom sistemu igra neke od uloga. Dominantnu ulogu ima osoba koja je u ulozi majke u toj ‘porodici’. U ženskom zatvoru je u redu biti lezbejka, ali zatvorsko osoblje strogo kažnjava homoseksualne veze. Takođe, u ženskim zatvorima postoji ljubav između homoseksualnih zatvorenica, što nije slučaj u muškom zatvoru.

”Podela u muškoj grupi je na jače i slabije. Pa se tako klasifikuju na muške i ženske. Ko je jači, on je dasa, a ko je slabiji, on radi ono što po našim tradicionalnim razmišljanjima kažu da je žensko – pere, pegla, čisti.”

”Surovo fizički se određuje ko je muško, a ko žensko, u muškim zatvorima.”

Norme oblačenja u ženskim zatvorima su rigidne (u muškim nisu), uniforma je obavezna, kao i propisana dužina suknje (ispod kolena), što se objašnjava time da se na taj način izbegava provociranje muških zatvorenika sa kojima žene dolaze u kontakt.

”Znate da suknja iznad kolena može da bude veoma provokativna za momke koji rade u kuhinji. Imaju oni kontakta, iako su odvojeni.”

RODNA PITANJA I HIV EPIDEMIJA

Opšte mišljenje učesnika je da o rodnim pitanjima kod nas vlada široko neznanje i neinformisanost. Stoga je potrebno da se o ovim temama govori, da ljudi razumeju šta su rodna pitanja i kako ona prožimaju svaki segment društva. Postoji i predstava o tome da kod nas ne postoji rodna neravnopravnost, da se to dešava nekom drugom i da se o tome govori samo u slučajevima teškog nasilja prema ženama. Istovremeno, ne postoji spremnost da se osvrnemo na manje drastične primere i prepoznamo u svakodnevnom životu situacije u kojima rodne podele igraju važnu ulogu.

Bilo je i drugačijih mišljenja, da rodna pitanja nisu prioritet i da se ravnopravnošću polova možemo baviti tek kada rešimo neke osnovne probleme u društvu, na svim nivoima. Jedan učesnik je izjavio da su se uloge žena i muškaraca značajno promenile u poslednjih 20 godina, da se na tom planu dešavaju brze promene i da ćemo uskoro, ako nastavimo ovim tempom, ući u matrijarhat.

”Naravno da treba i o ovome da se priča, da težimo da idemo ka nekom savršenijem društvu, ali pitanje je da li kuću pravimo od

krova ili od temelja. Prvo treba da se reše problemi u svim nivoima, porodica, škola... “

” *“Mi jednostavno ne vidimo koje su to finese rodne neravnopravnosti... “*

Učesnici su se složili da rodna pitanja igraju važnu ulogu u HIV vulnerabilnosti žena i muškaraca, i da se moraju uzeti u obzir kako bi borba protiv HIV epidemije bila uspešna. Iako učesnici smatraju da ne postoji diskriminacija u pružanju preventivnih i drugih usluga muškarcima i ženama, prepoznati su neki primeri gde su rodne podele uticale na vrstu usluga i način na koji se pružaju. Recimo, usluge savetovanja o planiranju porodice koje se standardno pružaju u okviru ginekoloških zdravstvenih službi, i kao takve su okrenute isključivo ženama, a ne i muškarcima. Na taj način se potvrđuje rodno uslovljena predstava da je žena odgovorna za planiranje porodice, a i za zaštitu od polno prenosivih infekcija.

O tome ko je više ugrožen, i na koji način, postojala su različita mišljenja, ali su prepoznati rizici koje rodna podeljenost i društveni stereotipi stvaraju i za muškarce i za žene. U prilog mišljenju da su muškarci više ugroženi HIV infekcijom, navedeni su argumenti da se od muškarca očekuje da bude promiskuitetan, da se manje brine za svoje zdravlje i da se izlaže rizicima. Homoseksualni muškarci su u naročito velikom riziku, izloženi su nasilju i diskriminaciji. Muškarci u zatvorima su u najvećem broju i intravenski korisnici droga, izloženi seksualnom nasilju, i postoji njihova višestruka ugroženost.

Sa druge strane, žena je više ugrožena jer nema moć da pregovara ili odlučuje o bezbednijem seksualnom odnosu, u kojem bi bila zaštićena od infekcija i neželjene trudnoće. Žene su i žrtve rodno uslovljenog nasilja, u koje spada i seksualno nasilje, u braku ili van njega. One se tradicionalno vaspitavaju da budu pasivne i da ne znaju mnogo o efikasnim načinima zaštite. Društvo ženu marginalizuje i u pravilu više osuđuje nego muškarca, ukoliko ima bolest zavisnosti, živi sa HIV-om, ili se bavi komercijalnim seksualnim radom. Pripadnice romske nacionalne manjine su takođe višestruko diskriminisane.

Nakon rasprave o ovoj temi zaključeno je da su i jedni i drugi ugroženi, a da nas različite rodne uloge dovode u rizik, na različite načine.

” *“Ko ima slobodu da koristi DPST servise, ko je dovoljno ohrabren? Da li je žena dovoljno ohrabrena? Mi govorimo o društvenim odrednicama... “*

” *“Ja sam primetila da je rad sa seksualnim radnicama mnogo lakši zato što devojke hoće i da porazgovaraju o nekim drugim problemima, a ne samo da iskoriste priliku da uzmu kondome, dok intravenski korisnici dođu, uzmu pribor, nema priče, nema savetovanja. Devojke su raspoložene za razgovor i otvorenije da prihvate svaku vrstu pomoći. “*

IDEJE I PREPORUKE ZA UKLJUČIVANJE RODNE DIMENZIJE U NACIONALNI ODGOVOR NA HIV EPIDEMIJU

U Nacionalnoj kancelariji za HIV je zaposlena jedna osoba koja će se baviti rodnim pitanjima, i to je jedan od mehanizama koji će pomoći uključivanju rodne dimenzije u nacionalni odgovor na HIV epidemiju. Puno nade se polaže u Zakon o ravnopravnosti polova, od kojeg se očekuje da pokrene niz drugih strategija.

Nevladine organizacije su pokazale spremnost da se uključe u formulisanje rodne politike i da podrže njeno uvođenje u praksu, ali je istovremeno izražena je sumnja da li će biti moguće uvesti rodnu politiku u ustanove. Rodna dimenzija do sada nije bila uključena u većinu aktivnosti koje se sprovode u okviru rundi Globalnog fonda.

” *“Jedan je pristup muškoj populaciji, a drugi ženskoj. O tome treba razmišljati kroz nacionalni odgovor na HIV. “*

” *“Moja institucija je apsolutno spremna na sve vidove saradnje... ako je to u cilju da usluge našim pacijentima budu bolje. “*

” *“To je prosto uvažavanje rodni uloga muškaraca i žena. Ako imamo i jedne i druge, onda moramo uvažiti potrebe i jednih i drugih. “*

” *“Mislim da su rodna pitanja u borbi protiv HIV-a jako važan segment. (...) Takođe je važno da prvo mi razumemo rodna pitanja i koje su potrebe žena, muškaraca, transrodnih osoba, kako bi mogli sami da pružimo podršku. “*
